

VALTIONEUVOSTO
STATSRÅDET

Ympäristöministeriö

Ministeriöiden tulevaisuuskatsaus 2022 –
Yhteiskunnan tila ja päätöksiä
vaativat kysymykset

Koko julkaisu osoitteessa <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-780-5>

13 Ympäristöministeriö

13.1 Toimintaympäristö muutoksessa

Toimet ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi ja siihen sopeutumiseksi sekä luontokadon pysäyttämiseksi vaikuttavat ratkaisevasti tulevien sukupolvien hyvinvointiin, ympäristön tilaan ja Suomen julkisen talouden pitkän aikavälin kestävyteen sekä koko talouteen. Ilmastonmuutoksen vaikutukset koskettavat kaikkia sektoreita ja toimijoita yhteiskunnassa. Yli 50 % kaikesta taloudellisesta toiminnasta on riippuvainen luonnon monimuotoisuudesta. Ilmastonmuutos ja luontokato sisältävät riskejä yhteiskunnalle ja taloudelle, joten niiden vastaisessa työssä onnistuminen on tärkeää kestävän kasvun, kilpailukyvyn ja kokonaisturvallisuuden näkökulmasta.

Ympäristöministeriön tulevaisuuskuva:

Tavoitteena on muuntaa ilmasto- ja ympäristöhaasteet kasvun ja kilpailukyvyn mahdollisuuksiksi sekä pysäyttää luonnon monimuotoisuuden köyhtyminen ja luonnonvarojen liikakäyttö. Oikein toteutettuna vihreä siirtymä tukee kestävyttä, talouden rakennemuutosta, jalostusarvon nostoa, hiilineutraalin hyvinvointiyhteiskunnan rakentamista, luonnon monimuotoisuutta sekä luonnonvarojen kestävästä käyttästä. Suomi on alan johtavia innovaatiomaita, ja merkittävä osa kysynnästä tulee joka tapauksessa globaalisti kohdistumaan puhtaisiin ratkaisuihin.

Koronapandemia sekä viimeisimpänä Venäjän hyökkäyssota Ukrainassa ovat vaikuttaneet merkittäväällä tavalla yritysten, yhteisöiden ja julkisen sektorin toimintaedellytyksiin Suomessa ja kansainvälisesti. Luottamuksemme tulevaisuuteen on kokenut kolhuja. Kriisien kaikkia vaikutuksia emme pysty vielä arvioimaan. Ilmastonmuutos ja luontokato ovat kuitenkin edelleen suurimpia kohtaamiemme haasteita. Suomen päästöt vähenevät, mutta ilmastotoimien riittävyttä on jatkuvasti arvioitava, jotta saavutamme tavoitteen hiilineutraaliudesta vuonna 2035 ja olemme hiilinegatiivisia pian sen jälkeen. Luontokadon pysäyttäminen vuoteen 2030 mennessä vaatii vielä merkittäviä lisätoimia.

Kestävään kehitykseen tähtäävässä vihreässä siirtymässä on tärkeää pitää huolta muutoksen oikeudenmukaisuudesta. Asumisen kehittämisessä on tärkeää turvata niin sosiaalinen kestävyys kuin mahdollisuus hyvään elämään eri elämäntilanteissa. Kohtuuhintainen asuminen sekä oikeus lähiluontoon ja puhtaaseen ympäristöön kuuluvat kaikille. Hiilineutraalissa rakennetussa ympäristössä yhdistyvät toimet, jotka lisäävät samanaikaisesti tuotavuutta ja luovat uusia kilpailukykyisiä ratkaisuja sekä parantavat hyvinvointia ja kansallista resilienssiä. Tulevaisuudessa niin kaupungit kuin maaseutumaiset alueet hyödyntävät vahvuuksiaan edettäessä kohti hiilinegatiivisuutta ja luontoposiitivisuutta. Tavoitteena on, että rakennettu ympäristö on terveellinen, turvallinen, viihtyisä ja ilmastoviisas ja se kasvattaa myös luontopääomaa.

Vihreässä siirtymässä onnistuminen vaatii uudenlaisia kyvykkyyksiä ja yhteistyömuotoja kaikilta yhteiskunnan sektoreilta, myös meiltä julkisessa hallinnossa. Siirtymä edellyttää rohkeaa ja johdonmukaista yhteiskunnallista päätöksentekoa. Ilmastonmuutos ja luontokato tulee huomioida kaikessa valtioneuvoston päätöksenteossa. Ilmasto- ja ympäristötavoitteita hidastavia tai estäviä toimenpiteitä ei tule toteuttaa tiedostamatta ennalta päätösten vaikutuksia. Onnistuaksemme tässä on kiinnitettävä huomiota osallisuuteen, rahoituksen riittävyyteen, yhteistyön ohjaukseen sekä niin ennakoivan kuin tutkitun tiedon hyödyntämiseen. Julkisen ja yksityisen sektorin välisellä yhteistyöllä on erityisen tärkeä rooli. Yksityinen sektori tekee kaikissa tilanteissa valtaosan tarvittavista investoinneista. Julkinen sektori mahdollistaa kestäväen kehityssuunnan. Onnistumisen edellytyksiä luovat myös EU ja kansainväliset toimet. Muutoksen täytyy olla oikeudenmukainen kaikkien väestöryhmien näkökulmasta. Erilaiset ihmisryhmät sekä perus- ja ihmisoikeudet on huomioitava sääntelyssä.

Käännämme yhdessä haasteet mahdollisuuksiksi. Teemme parempaa elinympäristöä tuleville sukupolville. Yhteistyöllä rakentaen.

Vihreä siirtymä

Vihreä siirtymä on muutos kohti ekologisesti kestävästä taloudesta ja kasvusta, joka ei perustu luonnonvarojen ylikulutukseen, vaan nojaa vähähiilisiin sekä kiertotalouteen ja luonnon monimuotoisuutta edistäviin ratkaisuihin. Siirtymä onnistuu vain, kun ilmaston rinnalla huomioidaan myös muut ympäristö- ja luontovaikutukset, taloudellinen kestävyys sekä sosiaalinen oikeudenmukaisuus. Määritelmällisesti vihreän siirtymän mukaisuus edellyttää niin sanottua ei merkittävää haittaa -periaatetta (*Do No Significant Harm, DNSH*).

Kestävyysmurros

Kestävyysmurros tarkoittaa sitä, että pienet yhteiskunnalliset muutokset eivät enää riitä turvaamaan hyvinvointiamme. Yhteiskunnan eriarvoistuminen, luontokato, saastuminen, ilmastokriisi sekä luonnonvarojen kestävä käyttö ovat esimerkkejä kestävyyshaasteista, jotka vaativat suuria käännteitä. Niiden ratkaisemiseksi monien ajattelu- ja toimintatapojen sekä yhteiskunnan rakenteiden täytyy muuttua. Systeemisiä toimia tarvitaan myös Suomen kaltaisessa maassa, joka on monilla – mutta ei kaikilla – mittareilla kestävä kehityksen kärjessä.

13.2 Hiilinegatiivinen Suomi on pysäyttänyt luontokadon ja saastumisen

Ilmastokriisin torjuminen, luontokadon pysäyttäminen ja saastumisen ehkäiseminen ovat aikamme suurimpia haasteita. Nämä kriisit vaativat entistä voimakkaammin yhteisiä ratkaisuja, ja että niitä tarkastellaan rinnakkain. Suomessa ilmasto lämpenee arvioiden mukaan jopa 2–6 astetta vuosisadan loppuun mennessä, ellei suuntaa saada käännettyä. Vastavasti luonnon köyhtyminen jatkuu, ilmastonmuutos sekä ihmisen toiminnasta aiheutuvat elinympäristön muutokset ja ympäristön saastuminen vaikuttavat merkittävästi kasvi- ja eläinkuntaan.

Arktisilla alueilla ilmasto lämpenee jopa neljä kertaa planeetan keskiarvoa nopeammin. Toimet ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi, siihen sopeutumiseksi ja puhtaan

elinympäristön säilymiseksi vaikuttavat siten ratkaisevasti tulevien sukupolvien hyvinvointiin, ympäristön tilaan ja Suomen julkisen talouden pitkän aikavälin kestävyYTEEN. Ilmastonmuutoksen vaikutukset koskettavat koko yhteiskuntaa. Ilmastonmuutos lisää rakenteisiin ja infrastruktuuriin kohdistuvaa säärasitusta. Muutokset sää- ja vesiolloissa vaikuttavat esimerkiksi tulvien ajankohtiin ja määriin, kuivuuskausiin, maaperän kuntoon, eroosioon ja kantavuuteen ja lisäävät myös ravinteiden ja haitallisten aineiden päästöjä vesistöihin ja Itämereen. Siirtymä hiilinegatiiviseen hyvinvointiyhteiskuntaan on keskeinen edellytys kestäväälle kasvulle.

Luonnon monimuotoisuus ja sen hyvä tila vähentävät haittoja, joita ilmastonmuutos aiheuttaa luontotyypeille, lajistolle ja ekosysteemipalvelujen säilymiselle. Ilmastonmuutosta hillitsevät toimet puolestaan voivat joko vähentää tai lisätä laji- ja luontokatoa. Luonnon monimuotoisuudella on myös merkittäviä terveys- ja muita vaikutuksia. Saastuminen vaikuttaa niin luonnon monimuotoisuuteen kuin ilmastonmuutoksen hillintään. Jotta ilmastokriisin, luontokadon ja saastumisen muodostaman kokonaisuuden juurisyyhin voidaan puuttua, luonnonvarojen ylikulutusta tulee vähentää ja fossiiliset polttoaineet korvata päästöttömällä ratkaisulla. Tarvitaan systeemitason muutoksia niin taloudessa, teknologiassa, hallinnossa, kiertotalouteen siirtymisessä sekä ihmisten käyttäytymisessä. Kulutuksemme aiheuttamia päästöjä ja haittoja on rajoitettava laajasti. Kansallisten toimien ohella tarvitaan sitovaa kansainvälistä ja EU:ssa tapahtuvaa yhteistyötä sekä monenvälisiä ympäristösopimuksia.

Tavoitteemme

Ilmastonmuutoksen, luontokadon ja saastumisen keskinäiset riippuvuudet on tunnistettu ja ne ratkaistaan yhdessä. Ilmaston lämpenemistä on hillittävä, luonnon monimuotoisuutta ylläpidettävä ja ympäristön pilaantumista ehkäistävä, jotta elämän edellytykset maapallolla voidaan turvata. Työ ilmastonmuutoksen, luontokadon ja saastumisen ehkäisemiseksi tulee valtavirtaistaa ja toimia tulee tarkastella yhdessä sekä kytkeä vahvemmin osaksi laajoja päätöksentekoprosesseja, erityisesti osaksi taloudellisten vaikutusten arviointia. Tähän tarvitaan hallinnonalojen välistä koordinaatiota, tutkittua tietoa, politiikkatoimien johdonmukaisuutta ja kansainvälistä yhteistyötä.

Eri politiikkatoimia (lainsäädäntöä, talousarviotoimia, taloudellisia ohjauskeinoja) suunniteltaessa arvioidaan taloudellisten vaikutusten lisäksi toimien vaikutukset ilmastonmuutokseen ja luontokatoon. Lainsäädännöstä ja talousjärjestelmästä tulee purkaa fossiilitaloutta ylläpitävät tai tukevat rakenteet ja käyttää niiden sijaan planeetan kantokyvyn huomioivia uudistavia ohjauskeinoja ja kannusteita. Valtioneuvostotason eri strategioissa, ohjauskeinoissa ja suunnitelmissa tulee tarkastella läpileikkaavasti, miten niissä esitetyt toimet vaikuttavat myös ilmastonmuutoksen hillintään ja luonnon monimuotoisuuteen. Tulevaisuudessa luonnon monimuotoisuuden suojelulla on taloudellinen arvo, ja

ekosysteemitilinpito on käytössä valtioneuvostotasolla tukemassa päätöksentekoa. Toimia luontokadon pysäyttämiseksi ja luonnon tilan parantamiseksi on tarve vahvistaa läpileikkaavasti uudella luontolailla. Luonnonvarojen käyttö on sovitettu luonnon kantokykyyn, kiertotalous on vallitseva talousmuoto ja ekologinen kompensatio on käytössä.

Tavoitteena on, että luontoposiitiivisessa Suomessa luontokato on pysäytetty, luonnon monimuotoisuus on elpymisuralla ja ihmisten toimet lisäävät monimuotoisuutta. Luonnon monimuotoisuudella on itseisarvo, joka on tunnustettu, ja sitä vaalitaan. Suomi on osaltaan saavuttanut globaalit ja EU:n biodiversiteettitavoitteet. Kansallinen luonnonsuojelualueverkosto on kattava ja kytkeytynyt siten, että vähintään 30 % maa- ja vesipinta-alasta olisi eri tavoin suojeltu. Lajien ja luontotyyppien turvaamiseksi tarvittavat ennallistamis- ja luonnonhoitotoimet on toteutettu. Suomi vaikuttaa aktiivisesti siihen, että luonnon monimuotoisuus on vahvistunut maailmanlaajuisesti suojelutoimien, luontopohjaisten ratkaisujen ja planeetan rajoissa pysyvän luonnonvarojen käytön ansiosta.

Hiilineutraaliustavoite on saavutettu, Suomi on hiilinegatiivinen. Vuonna 2035 kasvihuonekaasujen poistumat ylittävät niiden päästöt ja kasvihuonekaasupäästöt ovat vähentyneet vähintään 70 % verrattuna vuoteen 1990. Tavoitteen saavuttaminen edellyttää merkittäviä päästövähennyksiä, johdonmukaisuutta päätöksenteossa sekä niin lainsäädännön kuin talousjärjestelmän läpileikkaavia, kestävyysmurrosta edistäviä muutoksia ja yhteistyötä kaikilla sektoreilla. Työssä on huomioitava, ettei ilmastonmuutoksen hillintätoimilla aiheuteta merkittävää haittaa luonnon monimuotoisuudelle. EU:n päästökauppaa tulee laajentaa edelleen siten, että hiilen hinta ohjaa paremmin irti fossiilisen energian käytöstä. Rakennemuutokset pyritään tekemään sosiaalisesti kestävästi. Esimerkiksi hintojen nousu tapahtuu ennakoitavasti ja hallitusti siten, ettei se vaikuta kohtuuttomasti elämän perusedellytyksiin. Suomen tulee kantaa vastuunsa maailmanlaajuisista päästöistä vähentämällä kulutuksesta aiheutuvia päästöjä sääntelyn ja kannusteiden avulla. Kansainvälisen ilmastopolitiikan tavoitteet sekä hiilineutraalius- ja monimuotoisuustavoitteet on saavutettava niin Suomessa kuin muissa maissa. Osana kansainvälistä yhteistyötä Suomen tulee vahvistaa toimia lyhytikäisten ilmastonmuutosta ja luontokatoa nopeuttavien aineiden, kuten mustan hiilen, päästöjen vähentämiseksi.

Ympäristöön, maaperään, ilmaan ja vesistöihin ei kulkeudu haitallisia päästöjä.

Ympäristöriskit ovat hallinnassa. Tavoitteena on, että tulevaisuudessa maatalouden hajakuormitus, maankäytön tehostuminen, päästöt ilmaan tai vesiin, ilmastonmuutos ja kemikalisoituminen eivät enää huononna ympäristön, maaperän ja vesien tilaa; ne eivät uhkaa luontoa tai haittaa vesien käyttöä ja virkistytymistä. Haitallisimmat kemikaalit on kielletty ja korvattu turvallisilla menetelmillä. Materiaalikierron ovat haitattomia, eikä jätehuollosta aiheudu päästöjä. Päästöjä ympäristöön ja luontoon ehkäistään taloudellisilla, oikeudellisilla ja tiedollisilla ohjaukeinoilla.

Muovisaastetta tulee vähentää merkittävästi kansainvälisen sitovan sopimuksen ja kansallisten toimien avulla. Suomi toimeenpanee globaalit kemikaalien ja jätteiden hallintaa koskevat tavoitteet ja edistää niiden toteutumista maailmanlaajuisesti. Suomi on tunnettu hyvästä vesien ja Itämeren tilasta ja veden laadusta ja kehitystä tulee jatkaa. Vesien ja Itämeren hyvä tila, ja monimuotoinen vesiluonto on turvattava. Saaristomeren valuma-alueen maatalouden kuormitus poistetaan Itämerensuojelukomission HELCOMin hot spot-listalta. Teollisuuden ja muun toiminnan ympäristöriskit hallitaan. Valtion vastuulla olevien vakavaa ympäristön pilaantumisen vaaraa aiheuttavien kaivannaisjätealueiden ja muiden saastuneiden alueiden kunnostamisesta huolehditaan kiireellisyysjärjestyksessä. Tulevaisuudessa ympäristön, maaperän ja pohjavesien tila on hyvä, ja niitä uhkaavat paineet ja riskit ovat vähentyneet. Käytössä on aina paras mahdollinen teknologia. Ympäristövahingoissa vastuut ja toimintatavat ovat selkeitä.

Yhdyskuntien kehittäminen ehkäisee luontokatoa ja hillitsee ilmastonmuutosta. On tärkeää, että yhteiskunnalla on kyky hallita ilmastonmuutokseen liittyviä riskejä, ehkäistä luontokatoa sekä sopeutua ja varautua ilmastossa tapahtuviin muutoksiin sekä muutosten vaikutuksiin. Nämä seikat tulee ottaa yhdyskuntien kehittämisessä paremmin huomioon joka vaiheessa suunnittelusta toteutukseen. Sosiaalista kestävyyttä tulee vahvistaa ja rakennettua ympäristöä kehittää siten, että yhdyskuntarakenne on toimiva, terveellinen ja turvallinen, arki on sujuvaa ja taakka ilmastolle ja luonnolle mahdollisimman pieni. Suunnittelussa on korostettava kaupunkiluonnon merkitystä ja monimuotoisuutta, lähiluonnon saavutettavuutta ja viher- ja sinialueiden kytkeytyneisyyttä. Eri väestöryhmien mahdollisuuksia luonnossa virkistytymiseen vahvistetaan. Ilmastonmuutoksen vaikutuksia rakennettuun ympäristöön tulee tunnistaa ja varautua niihin alueidenkäytössä ja rakentamisessa.

Ratkaisujen suuntia:

- Valmistellaan luonnon monimuotoisuutta turvaava lainsäädäntö (luontolaki) tavoitteena luontokadon pysäyttäminen ja luonnon tilan parantaminen.
- Ilmastopolitiikan suunnitelmissa tunnistetaan ja otetaan huomioon toimien vaikutukset luonnon monimuotoisuuteen ja päästöjen vähentämiseen.
- Varmistetaan toimintaedellytykset ja määrärahat keskeisille suojele- ja ennallistamistoimille (mm. HELMI-, METSO-, vesiensuojelun tehostamisohjelma)
- Kansallinen luonnonsuojelualueverkoston kattavuutta parannetaan siten, että vähintään 30 % maa- ja vesipinta-alasta olisi eri tavoin suojeltu.
- Hiilineutraaliustavoitteen saavuttamisen arviointi toteutetaan vuonna 2024 ja ryhdytään tarvittaessa lisätoimiin tavoitteen saavuttamiseksi.
- Asetetaan maankäyttösektorin nieluille määrällinen tavoite.
- Tarkastellaan lainsäädännön ja muiden ohjauskeinojen yhteen toimivuutta yli sektorirajojen ja parannetaan ilmastoon, luonnon monimuotoisuuteen ja saastumiseen liittyvien vaikutusten ja ohjauksen johdonmukaisuutta.
- Kehitetään uusia hiilineutraaliutta tukevia taloudellisia ja muita ohjausmekanismeja fossiilisia polttoaineita korvaaville investoinneille sekä rakennuskannan korjaamiselle ja arvioidaan tarve uusille fossiilisia polttoaineita rajoittaville toimille.
- Käynnistetään prosessi kulutusperusteisten kasvihuonekaasupäästöjen sisällyttämiseksi kansalliseen hiilineutraaliustavoitteeseen.
- Vesien ja meren hoidon tavoitteet saatetaan kaikilta osin oikeudellisesti sitoviksi ja velvoittaviksi (nk. WESER-päätös). Ympäristönsuojelu ja vesilaki uudistetaan tältä osin ja niiden yhtymäpintoja tarkastellaan vesien ympäristötavoitteeseen.
- Kehitetään alueidenkäyttöä ohjaavaa lainsäädäntöä siten, että alueidenkäytön valmiudet vastata ilmastonmuutoksen hillintään, ilmastonmuutokseen sopeutumiseen ja luontokadon pysäyttämiseen tehostuvat.
- Toteutetaan merialuesuunnittelun vaikuttavuuden ja toimivuuden arviointi sekä tehostetaan merialuesuunnitelmiin sitoutumista.

13.3 Vihreä siirtymä on kasvun perusta

Ilmasto- ja luontokriisin ratkaiseminen vaatii kaiken kattavaa muutosta luonnonvarojen käyttöön sekä merkittäviä investointeja vihreään siirtymään. Talouden on toimittava luonnonvarojen käytön kannalta kestävästi, ja fossiilisista polttoaineista täytyy päästä eroon. Vihreä siirtymä ohjaa entistä vahvemmin rahoitusta ja investointeja sekä julkisen sektorin toimia mahdollistajana. Ratkaisut edistävät myös omavaraisuutta ja sitä kautta huoltovarmuutta ja kokonaisturvallisuutta.

Seuraavien kriittisten 10–15 vuoden aikana Suomessa käynnistyvät kymmenien miljardien eurojen vihreän siirtymän investoinnit. Yrityksille vihreä siirtymä avaa merkittäviä uusia liiketoimintamahdollisuuksia maailmanlaajuisilla markkinoilla. Kädenjälkijättö, eli positiivisten ilmasto- ja luontovaikutusten tuottaminen kehittämällä esimerkiksi hiilineutraaleja teknologioita tai liiketoimintainnovaatioita, on monien yritysten kilpailuetu ja strateginen valinta. Suomi on yksi kiinnostavimmista vihreän siirtymän kestävien ratkaisujen innovaatiomaista, ja tätä positiivista kehitystä on syytä tukea myös jatkossa. Rahoitusmarkkinat tunnistavat jo vihreän siirtymän vastaisia investointeja mm. rahoituksen riskien hinnoittelussa sekä sääntelyn avulla.

Vihreään siirtymään liittyy isoja haasteita luonnonvarojen kestävä käytön näkökulmasta. Hallitsemattomasti toteutettu muutos lisää sekä uusiutuvien että uusiutumattomien luonnonvarojen kestäväntöntä käyttöä. Jatkossa on ratkaistava, miten hillitsemme ilmastonmuutosta ja edistämme vihreää siirtymää ilman, että paine luonnolle ja luonnonvarojen käytölle kasvaa. Ratkaisevaa on, miten kasvava lisäenergian tarve sekä vihreän siirtymän edellyttämät raaka-aineet tuotetaan, ja miten korkealle ne voidaan Suomessa jatkojalostaa. Raaka-aineista uhkaa tulla kilpailutilanne eri teollisuudenalojen välille, koska ei ole kokonaiskuvaa siitä, mitä raaka-aineita tulevaisuudessa tullaan tarvitsemaan. Resurssitehokkuutta eri aloilla on parannettu, mutta kotimainen materiaalikulutus henkeä kohden on silti Euroopan suurinta. Jotta vihreä siirtymä toteutuu, tulee vähemmästä tuottaa enemmän ja korkeamman arvonlisän tuotteita ja palveluita. Tämä tarkoittaa siirtymää kohti hiilinegatiivista ja luontopositiivista kiertotalousyhteiskuntaa.

Rakentamisella on ratkaiseva rooli vihreässä siirtymässä, sillä se kuluttaa 50 % luonnonvaroista. Rakennusten käyttö puolestaan kuluttaa 40 % energiasta. Siksi kiinteistö- ja rakennusalan toimet energiatehokkuuden, vähähiilisuuden, älyn ja kiertotalouden parissa ovat merkittäviä.

Tavoitteemme

Vihreän siirtymän ratkaisut ovat Suomen talouden veturi. Tavoitteena on vuoteen 2035 mennessä saavuttaa hiilinegatiivisuus sellaisilla teknologioilla, investoinneilla ja ohjauskeinoilla, jotka samanaikaisesti tuovat taloudellista etua, vähentävät kasvihuonekaasupäästöjä, edistävät luonnon monimuotoisuutta ja kasvattavat talouden perustana olevaa luontopääomaa ja turvaavat hyvinvointia. Fossiilisista polttoaineista ja niistä johdetuista energiariippuvuuksista on päästävä eroon; uudet ratkaisut ja investoinnit lisäävät myös omavaraisuutta ja huoltovarmuutta. Poliittikkatoimet, kuten kannusteet, rajoitteet, ohjauskeinot tulee suunnata siten, että ne tukevat yhä parempien ympäristöteknologioiden, ja liiketoimintamallien kehittämistä. Ympäristölle haitalliset tai muutosta estävät tuet tulee suunnata uudelleen vihreää siirtymää tukeviksi.

Suomi on kansainvälisille innovaatioille houkutteleva maa. Vihreässä kasvussa avainasemassa ovat yritykset, mutta muutoksia tarvitaan myös yksityisessä kulutuksessa ja julkisella sektorilla. Julkisen sektorin on sovitettava entistä paremmin yhteen vihreän siirtymän toimia erityisesti talous-, ilmasto-, luonto-, ympäristö-, sekä elinkeino- ja innovaatiopoliitikassa. Siksi on tärkeää varmistaa julkisen hallinnon voimavarat tukea vihreää siirtymää seuraavien kriittisten 15 vuoden aikana, jotta myös ilmastonmuutosta ja luontokatoa voidaan samanaikaisesti hillitä.

Vihreä siirtymä vahvistaa luontopääomaa ja huoltovarmuutta. Talouden kasvu nojaa entistä vahvemmin vähähiilisiin ja kiertotaloutta sekä luonnon monimuotoisuutta edistäviin ratkaisuihin ja huomioi sosiaalisen kestävyuden. Luonnonvarojen globaali niukkuus ja epävarmuus niiden saatavuudesta tulee tiedostaa julkisissa toimitissa; rahoitusjärjestelmä laskee jo osin riskit mukaan hintoihin. Markkinoiden tukena julkisen sektorin tulee olla edelläkävijä talouden ja toiminnan ohjaamisessa kestävyyskriteerien mukaiseen vihreään siirtymään. Siirtymä toteutetaan siten, että se samalla edistää luontopääoman kasvua. Vihreä siirtymä valjastetaan tukemaan myös huoltovarmuutta: oma tuotanto, energiaomavaraisuus, yhdyskuntien jätevesien ja muiden sivuvirtojen ravinne- ja energiapotentiaalin hyödyntäminen mm. lannoitteiden korvikkeena ja lyhyet hankintaketjut takaavat häiriötömän kestävä kasvun ja hyvän elämisen edellytykset. Uudet teknologiat ja palvelut helpottavat ympäristön kannalta suotuisampia valintoja. Ekologinen kompensatio on otettava käyttöön.

Kiertotalous on talouden valtavirtaa, ja luonnonvaroja käytetään planeetan kantokyvyn mukaan. Tavoitteena on, että vuoteen 2035 mennessä Suomen kiertotalousaste on kaksinkertaistunut verrattuna vuoteen 2015. Kiertotalousratkaisut tuovat merkittävää arvonlisää ja uutta liiketoimintaa. Luonnonvarojen käyttöä vähennetään siten, että kotimaan primääriraaka-aineiden kokonaiskulutus ei vuonna 2035 ylitä vuoden 2015 tasoa. Uusiutumattomien luonnonvarojen ehtyminen ja kallistuminen, digitalisaatio sekä erilaiset ohjauskeinot luovat laajasti markkinoita kierrätystuotteille ja kiertotalouspalveluille

sekä kysyntää uusiutuvista raaka-aineista kestävästi tuotetuille vaihtoehdoille. Hiilen hinnoittelu on saatava EU:n ja kansainvälisesti sitovien toimien avulla vastaamaan sen aiheuttamia ympäristöhaittoja. Uusiutumattomien luonnonvarojen käyttö vähentyy, ja uusiutuvien luonnonvarojen käyttö sovitetaan yhteen EU:n suojelutavoitteiden kanssa.

Luonnonvarojen käyttöä arvioidaan säännöllisesti maapallon kantokyvyn mukaan. Jätteen määrä on vähentynyt nykyisestä, ja kierrätys ja uudelleen käyttö nostetaan uudelle tasolle. Tavoitteena on, että yhdyskuntajätteestä kierrätetään vähintään 57 % ja sen sisältämästä biojätteestä 65 % jo vuoden 2027 loppuun mennessä. Muovi kiertää korkealaatuisena raaka-aineena. Muovien kiertotalouden läpimurto Suomessa toteutetaan ja toimii tehokkaasti fossiilisia raaka-aineita säästämällä ja korvaamalla niitä luontopohjaisilla raaka-aineilla ja -ratkaisuilla. Rakentamisen materiaalikierron tukevat Suomessa mahdollisimman hyvin kiertotalouden ja ilmastonmuutoksen hillinnän tavoitteita. Suomi on haluttu kumppani kansainvälisessä kiertotalouden ja kestävästä kulutuksesta ja tuotannon yhteistyössä.

Kiinteistö- ja rakennusalan tuottavuutta parannetaan, rakennusten elinkaari on vähähiilinen ja materiaalitehokas. Toimivan, turvallisen ja kestävästä rakennetun ympäristön kehitys luo kilpailukykyisiä ratkaisuja sekä lisää hyvinvointia ja kansallista resilienssiä. Säädosohjaus mahdollistaa ja ohjaa entistä vahvemmin vähähiilisyteen, kiertotalouteen sekä tuottavuuden kasvuun. Suomalaiset rakentamisen innovaatiot sekä rakennusalan kilpailukyky parantuvat vihreää siirtymää tukevilla energiatehokkuutta lisäävillä ja luonnonvarojen käyttöä vähentävillä teknologioilla. Muutos vauhdittaa myös ilmastonmuutosta hillitsevien ja vähähiilisyttä tukevien tuotteiden, teknologioiden, palveluiden ja menettelytapojen kehitystä. Ne tulee saada laajasti käyttöön ja hyödyntää alan vientipotentiaali.

Tavoitteena on, että rakennukset ovat käytössä koko elinkaarensa ajan, ja niiden käyttötarkoitusta voidaan muuttaa vastaamaan kulloisiakin tarpeita. Tyhjiä tiloja määrää tulee vähentää. Rakennusmateriaalien kierrätysastetta ja uudelleen käyttöä tulee nostaa. Rakennusten ja tilojen kiertotalous, ympäristö- ja kustannusvaikutukset, energiatehokkuus ja energiankäytön kohtuullisuus sekä älykäs tekniikka ovat kiinteä osa suunnittelua, toteutusta ja käyttöä. Ratkaisuja kehitetään uusilla yhteistyömuodoilla. Ympäristövaikutukset ohjaavat uudis- ja korjausrakentamista sekä rakennusten suunnitelmallista ylläpitoa. Rakennusten tulee olla materiaali- ja energiatehokkaita, ja älyteknologia parantaa niiden toimivuutta. Rakennusten omaenergiatuotannolla täytetään rakennusten energiantarvetta. Rakennukset ja niiden teknologia suunnitellaan muunneltaviksi ja pitkäikäisiksi.

Ratkaisujen suuntia:

- Asetetaan kestävyyskriteerit ja tavoitteet kaikkeen julkisorganisaatioiden kanavoimaan yritysrahoitukseen ja tukiin.
- Kehitetään uudenlaisia valmistelu- ja toteutusmalleja valtioneuvostossa sekä uudenlaisia budjettimenettelyjä vihreän siirtymän rahoituksen kanavoimiseksi ja Suomen kilpailukyvyyn vahvistamiseksi. Julkisen sektorin vihreän siirtymän toimia tarkastellaan entistä paremmin strategisesti kokonaisuutena erityisesti talous-, ilmasto-, ympäristö-, sekä elinkeino- ja innovaatiopolitiikassa.
- Eri EU-rahoitusinstrumentteja tarkastellaan ja suunnataan kansallisesti poikkihallinnollisena kokonaisuutena ilmastorahoituksen osalta (30 % määrärahoista).
- Vauhditetaan vihreän siirtymän investointien lupien ja muiden ympäristöllisten menettelyiden viranomaiskäsitteilyä digitalisaation, rakenteellisten ratkaisujen, tulohajauksen ja riittävien henkilövoimavarojen turvin samalla korkeasta ympäristönsuojelun tasosta huolehtien.
- Kehitetään uudenlaisia valmistelu- ja toteutusmalleja valtioneuvostossa sekä uudenlaisia budjettimenettelyjä vihreän siirtymän rahoituksen kanavoimiseksi ja Suomen kilpailukyvyyn vahvistamiseksi
- Teollisuuden ja toimialojen vähähiilisyystiekarttoja päivitetään siten, että niissä huomioidaan investointien raaka-ainetarve, kiertotalous sekä luonnon monimuotoisuus.
- Ekologinen kompensatio otetaan käyttöön. Selvitetään muiden eri kompensatiomahdollisuuksien hyödyntämistä.
- Kehitetään ja otetaan käyttöön ohjauskeinoja kierrätysravinteiden käytön lisäämiseksi ja huoltovarmuuden parantamiseksi.
- Kehitetään vähähiiliseen ja resurssitehokkaaseen rakentamiseen siirtymisen säädösohjausta rakentamislilla ja muilla säädöksillä (rakennuksen ilmastaselvitysasetus, rakennuksen materiaaliselosteasetus, uuden rakennuksen hiilijalanjäljen raja-arvoasetus) resurssitehokkaaseen rakentamiseen siirtymisen tukemiseksi.
- Varataan riittävät voimavarat kiertotalousohjelman ja muovitiekartan pitkäjänteiselle toteuttamiselle ja päivittämiselle sekä vahvistetaan kiertotalouden TKI-panostuksia ja osaamista.

- Kiinteistö- ja rakennusalan vähähiilisyden kehittämistä tuetaan teknologiaohjelmalla, joka kohdentuu kotimaan rakentamiseen ja kaikkiin rakennustyyppeihin. Yhteiskehitetään kiinteistö- ja rakennusalan toimialan kanssa innovaatioita, tuottavuutta ja investointeja edistäviä toimintakokonaisuuksia vihreän siirtymän ja kestäväen rakentamisen edistämiksi hyödyntämällä julkista, EU- ja yksityistä pääomaa.
- Tuetaan avustuksin asuinrakennusten energiatehokkuuden merkittävää parantamista ja luopumista fossiilisista polttoaineista. Edistetään kiinteistöjen oma-energiatuotantoa.
- Tuulivoimarakentamisen alueidenkäytöllisiä edellytyksiä tehostetaan tuulivoimarakentamisen suunnittelun ohjeistusta kehittämällä, edistämällä merituulivoiman suunnittelua sekä lisäämällä hallinnonalojen ja osapuolten yhteistyötä vihreän siirtymän ja tuulivoimarakentamisen edistämiseksi.

13.4 Elinympäristöt ja uudet ratkaisut tukevat sujuvaa arkea kaikissa elämäntilanteissa

Maailman kriisit ovat entisestään korostaneet asumisen, luonnon ja lähiympäristön merkitystä arjen sujuvuuden ja resilienssin kannalta. Suomalaisen hiilijalanjäljestä kolme neljäsosaa koostuu asumisesta, liikkumisesta ja ruuasta. YK:n kestäväen kehityksen tavoitteena on taata turvalliset ja kestävät kaupungit sekä asuinyhdyskunnat. Laadukkaan rakennetun ympäristön keskeinen ominaisuus on asukkaiden viihtyminen ja sujuva arki. Hyvin suunniteltu rakennettu ympäristö myös edistää luonnon monimuotoisuutta. Elämäntapojen monimuotoisuus ja monipaikkainen eläminen lisääntyvät.

Työn murros, monipaikkaisuus ja perheiden monimuotoistuminen, asumisen roolin muutos ja vapaa-ajan tarpeet asettavat uusia vaatimuksia niin alueidenkäytölle, asuntosuunnittelulle kuin toiminnalliselle elinympäristölle. Lähiluonnon merkitys on kasvussa. Digitalisaatio ja globalisaatio vahvistuvat ja niitä on ohjattava kestäväen suuntaan. Kaupungistuminen ja alueiden erilaistuminen jatkuvat myös tulevaisuudessa, ja väestörakenteen muutos on näkyvää. Erityisesti hyvin iäkkäiden osuus väestöstä kasvaa. Väestön ikääntymisen haasteisiin on asuinolojen kehittämisessä vastattava, sillä yli 65-vuotiaiden osuus kasvaa 10 vuodessa arviolta noin 250 000 hengellä. Ikääntyneiden asumisratkaisut koskettavat suurta väestöryhmää, mutta ratkaisut lisäävät asuin- ja elinympäristöjen toimivuutta ja viihtyisyyttä myös muille väestöryhmille. Alueiden eriytyminen jakaa Suomea väestöltään kasvaviin ja väheneviin alueisiin. Erilaisilla alueilla tarvitaan erilaisia toimia, jotta sujuva

arki ja hyvä asuminen voidaan taata kaikille sekä samalla saavuttaa ilmasto- ja luonnon monimuotoisuustavoitteet.

Kasvavilla seuduilla ja alueilla kasvua tulee hallita niin, että se on kaikin tavoin kestävä. Väestöltään vähenevillä alueilla puolestaan etsitään niiden elinvoimaisuutta tukevia alueen erityispiirteitä korostavia ratkaisuja. Terveellinen, turvallinen ja arjen sujuvuutta tukeva ympäristö luo pohjaa kohti kokonaisvaltaista hyvinvointia. On panostettava myös siihen, että eri väestöryhmät voivat vaikuttaa elämäänsä osana omaa yhteisöään. Tavoitteena on, että hyvinvoinnin edellytykset siirtyvät sukupolvelta toiselle. Osana sujuvaa arkea kulloisenkin elämäntilanteen tarpeita vastaavat asumisratkaisut edistävät kaikkien mahdollisuuksia hyvään elämiseen.

Tavoitteemme

Kunnat, kaupungit ja alueet luovat edellytykset kestäväälle elämäntavalle. Alue- ja yhdyskuntarakenne luo alustan väestön hyvinvoinnille sekä elinkeinoelämän toiminta- ja kehittämisedellytyksille. Niin kaupungit kuin maaseutumaiset alueet hyödyntävät vahvuuksiaan edetessä kohti hiilineutraaliutta. Muutos tarvitsee tuekseen joustavaa ja sujuvaa alueidenkäytön suunnittelua. Rakennettu ympäristö on terveellinen, turvallinen, ilmasto- viisas ja se kasvattaa myös luontopääomaa. Toimivat yhteydet luovat uusia mahdollisuuksia yhteistyölle erilaisten alueiden välillä. Kaupungistuminen ja monipaikkaisuus voivat jatkaa rinnakkain. Maaseudulla alueiden erilaisuutta ja kulttuuriympäristöä tukevat taa- jamat ja kylät muodostavat toimivan palveluverkon, jota monipaikkaisuus eri muodois- saan vahvistaa. Kaupungeissa toiminnot suunnitellaan ensisijaisesti yhdyskuntarakenteen sisään hyvien joukkoliikennedyhteyksien varrelle sekä siten, että ne samalla tukevat hiili- neutraalius- ja luonnon monimuotoisuustavoitteiden saavuttamista. Myös monipaikkai- suus on luonut uusia mahdollisuuksia lieventää aluerakenteen eriytymistä. Liikkumisen ja asumisen ratkaisut ja palvelut sekä digitalisaatio tukevat sujuvaa arkea kaikkialla siten, että ihmisten ja palveluiden on mahdollista liikkua päästöttömästi. Kaupunkiseutujen sunni- telmat ja toteutus on sovitettu yhteen yli kunta- ja aluerajojen. Metropolialueen mahdolli- suudet taloudellisen kasvun lähteenä sekä ympäristöllisen ja sosiaalisen kestävyuden edis- täjänä hyödynnetään.

Valtion ja kuntien välillä toimii tehokas kumppanuus, jota tuetaan sopimusmenette- lyin, kuten maankäytön, asumisen ja liikenteen MAL-sopimuksin. MAL-sopimukset päi- vitetään ympäristöministeriön johdolla tukemaan yhdyskuntarakenteen kehittymistä kestävästi mahdollistaen kestävä liikenteen sekä monipuolisen ja riittävän asunto- tuotannon. Sopimuksissa huomioidaan myös ei merkittävää haittaa -periaate. Yhteistyön ansiosta syntyy uusia innovaatioita, digitaalisia ratkaisuja ja teknologioita. Suomen osaa- minen kaupunkikehittämisessä vahvistaa YK:n kaupunkikehitysohjelman toimeenpanoa

globaalisti ja tukee kumppanimaiden ja -kaupunkien kehittymistä hiilineutraaleiksi kiertotalousyhteiskunniksi.

Asuntoja on riittävästi eri väestöryhmille ja ne vastaavat asukkaiden tarpeita eikä asunnottomuutta esiinny. Hyvän asumisen edellytykset tulee turvata ja asuntomarkkinoilla olla tarjolla riittävästi erilaisia asumisratkaisuja. Riittävä asuntotarjonta ja valtion tukitoimet lisäävät kohtuuhintaista asumista, ja yhä useammalla on mahdollisuus saavuttaa tarpeitaan vastaava asunto ja toivottu asumismuoto. Asuntotuotannon edellytyksiä tarkastellaan suhteessa eri alueiden kehitystarpeisiin. Valtion tukeman kohtuuhintaisen asuntotuotannon merkitys on erityisen tärkeää kasvukeskuksissa. Segregaatiota ehkäistään tuottamalla tarpeita vastaavaa asumista sekä kehittämällä kaupunkisuunnittelua ja lähiympäristöjen laatua. Asukkailla tulee olla hyvät mahdollisuudet vaikuttaa asumiseensa ja lähiympäristöönsä. Kaupunkien kehittämisessä panostetaan arjen sujuvuuteen ja siihen, että ne ovat sosiaalisesti kestäviä, monimuotoisia ja viihtyisiä. Eriytymistä hillitään niin kaupunkien sisällä kuin Suomen eri alueiden välillä, asunnottomuutta ei esiinny. Asuntokantaa korjataan joustavasti vastaamaan muuttuvia tarpeita ja esteettömyyden vaatimuksia.

Rakennettu ympäristö tukee ihmisten hyvinvointia, luontosuhdetta ja sujuvaa arkea. Rakennettua ympäristöä rakennetaan ja ylläpidetään siten, että elinympäristöt säilyvät terveellisinä, turvallisina ja viihtyisinä. Kehitys luo kilpailukykyisiä ratkaisuja sekä lisää hyvinvointia, luonnon monimuotoisuutta ja kansallista resilienssiä. Ilmastonmuutokseen sopeutumisella ja vaalimalla luontopääomaa tulee onnistua luomaan rakennettua ympäristöä, joka tuottaa hyvinvointia ja elämänlaatua ihmisille. Kaupunkitilaa osataan käyttää ja suunnitella siten, että se mahdollistaa viihtyisän urbaanin elämänmuodon. Saavutettavuuteen kävellen, pyöräillen tai julkisilla liikennevälineillä tulee kiinnittää huomiota ja palveluita vahvistaa. Luontopohjaisten ratkaisujen, uusien teknologioiden ja hyvän suunnittelun käyttöönotolla voidaan vähentää ympäristömelua ja pienhiukkasten määrää. Lähivesien ja puhtaan veden ja ilman sekä muiden perustarpeiden saanti lähiympäristössä tulee turvata ja päästöjä vähentää. Lähiluonnon saavutettavuuteen ja viher- ja sinialueiden yhteytyneisyyteen kiinnitetään erityistä huomiota ja samalla vahvistetaan luonnon ekosysteemipalveluita rakennetussa ympäristössä. Luontoalueita – niin kaupunkien viheralueita kuin ympäröiviä ulkoilualueita – käytetään entistä enemmän virkistykseen. Yhä useampi löytää itselleen sopivia tapoja liikkua luonnossa, jolloin ihmisten terveys, hyvinvointi ja luontosuhde vahvistuvat. Ilmastonmuutoksen vaikutuksia ja vaikutusten aikajäniteitä rakennetulle ympäristölle, rakennuksille ja rakennuksien käytölle tutkitaan. Tutkimukseen perustuen arvioiden ja kehitetään tarvittavia sopeutumistoimia eri aikajaksolle.

Kestävien valintojen tekeminen on helppoa, houkuttelevaa ja taloudellisesti kannustavaa. Tavoitteena on, että suomalaisen keskimääräinen hiilijalanjälki on puolitettu vuoteen 2035 mennessä ja yksityisen kulutuksen ympäristövaikutuksia on pienennetty

merkittävästi. Kulutuksen vähentämisen ja ympäristön kannalta parhaiden valintojen tekemisestä tehdään helppoa, houkuttelevaa ja taloudellisesti järkevää. Kotitalousjätteiden lajittelun ja tavaroiden uusiokäytön on oltava tehokasta. Muutosta vauhditetaan vihreä siirtymää tukevilla taloudellisilla ohjaukeinoilla sekä informaatio-ohjauksella. Laadukas kaupunkisuunnittelu ja rakentaminen mahdollistavat asumisen hiilijalanjäljen pienemisen, arjen kestävien valintojen tekemisen ja luonnon monimuotoisuuden vahvistamisen lähiympäristössä. Kulutuksen murresta ja vähentämistä edistää parempi tieto kestävien valintojen myönteisistä vaikutuksista yksilön tai kotitalouden terveyteen ja talouteen. Tavoitteena on, että suomalaiset ovat terveempiä, koska elintottumukset ovat muuttuneet kestävimiksi. Kasvava ympäristötietoisuus vauhdittaa osaltaan kävelyn ja pyöräilyn ja muiden terveellisten ja ekologisten valintojen suosiota.

Ratkaisujen suuntia:

- Arvioidaan valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden (VAT) kehittämistarpeita ja ajantasaisuutta sekä valmistellaan valtioneuvoston päätös VATtien ajantasaistamiseksi tukeudutaan työssä alueidenkäytön kehityskuvaan.
- Suurimpien kaupunkiseutujen MAL-sopimusmenettelyä kehitetään. MAL-sopimukset päivitetään ympäristöministeriön johdolla hallituskauden vaihtuessa tukemaan yhdyskuntarakenteen kehittymistä kestävästi sekä monipuolista ja riittävää asuntotuotantoa.
- Tuetaan kaupunkien tarpeita vastaavan asumisen saavutettavuudessa, asunnottomuuden torjunnassa sekä kaupunkisuunnittelun ja lähiympäristön laadun kehittämisessä segregaaation ehkäisemiseksi ja ihmisten hyvinvoinnin parantamiseksi. Asuntopolitiikan rahoitusvalikoimaa laajennetaan ja otetaan käyttöön. mm. EU-rahoitusta tukemaan kansallista rahoitusta. Valtion asuntorahaston toimintaedellytykset turvataan.
- Kaavoitusta sujuvoitetaan, strategisuutta ja joustavuutta lisätään. Edistetään kokeilukulttuuria ja hyödynnetään tehokkaasti yhteistyön tarjoamat kehittämisresurssit vihreän siirtymän ja laaja-alaisesti kestävä kaupunkikehityksen ja kuntien ilmasto- ja luontotyön ja virkistyskäytön edistämässä. Edistetään metropoli- ja muun kaupunkipolitiikan yhteistyötä.

- Ulkoilulaki uudistetaan. Tuetaan sekä kuntien, valtion että kolmannen sektorin toimia virkistyskäytön, luonnon monimuotoisuuden ja luontosuhteen parantamiseksi.
- Kehitetään ohjauskeinoja (verot, tuet, kannusteet), joilla vähennetään ruoan kulutuksen, asumisen, liikkumisen ja muiden tavaroiden ja palveluiden kasvihuonekaasupäästöjä 50 % vuoteen 2035 mennessä.
- Edistetään kokeilukulttuuria ja yhteistyötä vihreän siirtymän, kestävän kaupunkikehityksen ja kuntien ilmasto- ja luontotyön ja virkistyskäytön vahvistamiseksi.

13.5 Yhteiskunnallinen päätöksenteko ohjaa vihreään siirtymään

Kestävyyismurroksessa ja vihreässä siirtymässä onnistuminen vaatii uudenlaisia kyvykkyyksiä ja yhteistyömuotoja kaikilta eri yhteiskunnan sektoreilta, myös hallinnolta. Onnistuaksemme siinä on kiinnitettävä huomiota erityisesti osallisuuteen, rahoitukseen, yhteistyöhön ja niiden ohjaukseen sekä tiedon hyödyntämiseen murroksessa. Suuri merkitys on myös EU- ja kansainvälisten toimien vaikuttavuudella ja toimeenpanolla. Muutoksen täytyy olla oikeudenmukainen. Siirtymä edellyttää yhteiskunnallisen päätöksenteon ja sääntelyn johdonmukaisuutta. Eri ihmisryhmät sekä perus- ja ihmisoikeudet on huomioitava päätöksissä. Pitkän aikavälin tavoitteisiin sitoutuminen ja niissä pysyminen vaatii demokratialta uusia osallistumisen keinoja, joilla lisätään toimien hyväksyttävyyttä. Ilmastonmuutos ja luontokadon pysäyttäminen ovat ihmiskunnan suurimpia haasteita. Siksi päätöksiä ei voi jättää tekemättä sen takia, että ne vaikuttavat eri tavalla yhteiskunnan eri osa-alueisiin ja ihmisiin.

Tavoitteemme

Lainsäädäntö ja hallinnon rakenteet tukevat kestävästä muutosta. Tulevaisuudessa ympäristö tulee huomioida kaikessa valtioneuvoston päätöksenteossa. Ilmasto- ja ympäristötavoitteita edistäviä toimenpiteitä toteutetaan päätösten vaikutukset arvioiden. Lainsäädännön ja muiden ohjauskeinojen tulee mahdollistaa vihreä siirtymä sekä sen vaatimat uudenlaiset toimintamallit ja innovaatiot samalla, kun se vahvistaa toiminnan ekologisia reunaehtoja. Lainsäädännön toimivuuden ja vaikutusten arvioinnissa ja seurannassa tulee kiinnittää entistä enemmän huomiota ilmasto- ja luontovaikutuksiin. Lainsäädäntö ja muut ohjauskeinot on myös entistä paremmin sovitettava yhteen. Käytössä on oltava monipuolinen ja tehokas keinovalikoima, johon kuuluvat juridiset ja taloudelliset ohjauskeinot, informaatio-ohjaus sekä erilaiset valtion ja yksityisten toimijoiden yhteistyöhön

perustuvat ratkaisut. Ohjauskeinokokonaisuuden suunnittelun on oltava johdonmukaista ja pitkäjänteistä ja perustua parhaaseen saatavilla olevaan tutkimustietoon. Ilmastonmuutokseen, luontokatoon ja kiertotalouteen haetaan kestäviä ratkaisuja, joita eri ohjauskeinoilla edistetään aktiivisesti.

Tavoitteellinen vihreän siirtymän investointien ja murroksen edistäminen, palvelutarpeiden muutos, monipaikkaisuus sekä työn murros edellyttävät merkittäviä muutoksia ympäristöhallinnon virastorakenteessa ja toiminnassa sekä myös tavoissa, joilla kunnat tuottavat palvelut. Valtion ympäristötehtävien rakenteita tulee muuttaa vastaamaan uusia haasteita. Ympäristöministeriön tavoitteena on, että valtakunnallisen toimivallan omaava viranomainen tuottaa jatkossa kaikki hallinnonalan ELY-keskusten ja aluehallintovirastojen ympäristötehtävät (lupa-, ohjaus- ja valvontapalvelut) yhden luukun periaatteella asiakaslähtöisesti ja siten, että se on läsnä eri alueilla. Valtakunnallinen viranomainen mahdollistaa ympäristöllisten menettelyiden jatkokehittämisen kohti yhden luukun lainsäädäntöä ja lupaa. Rakenteellinen muutos sujuvoittaa lupamenettelyjä, turvaa palvelun korkean tason, ja varmistaa toimijoiden yhdenmukaisen kohtelun. Rakenteellinen muutos on välttämätön vihreän siirtymän investointien vauhdittamiseksi ja ilmasto- ja luonnon monimuotoisuustavoitteiden saavuttamiseksi.

Yksityisen ja julkisen sektorin yhteistyö ohjaa pääomia ja vihreän siirtymän toimia.

Julkisen rahoitus ei yksin ratkaise nykyisiä ympäristöhaasteita, vaan yksityisiltä toimijoilta tarvitaan merkittäviä panostuksia. Vihreään siirtymään kytkeytyvien uusien rahoituskanavien hyödyntäminen ja tarvittavien investointien vauhdittaminen edellyttävät uudenlaista ajattelua julkisessa hallinnossa, mm. yksityisen ja julkisen rahoituksen hyödyntämisen uusia malleja sekä vahvaa poikkihallinnollista yhteistyötä. Muutos vaatii uusia budjettitalouden välineitä. Taloudelliset ohjauskeinot kuten *ei merkittävää haittaa -periaate DNSH*, kestävän rahoituksen taksonomia ja *green budgeting*, toimivat myös sääntelyn apuvälineinä. Ne tukevat kestävyysmurrokseen siirtymistä laajemmin esimerkiksi auttaen tunnistamaan haitallisia tukia tai veroja. Tavoitteena on, että ilmaston ja ympäristön kannalta keskeisiä valtion kehys- ja talousarvioehdotuksia ja pääluokkia arvioidaan ennakkollisesti vihreän siirtymän kriteereillä. Valtion toimenpiteillä vahvistetaan yhtäaikaaisesti ilmasto- ja luonnon monimuotoisuustavoitteita sekä julkisen talouden kestävyyttä ja huoltovarmuutta, eli luodaan kestävä kasvua ja työllisyyttä. Ympäristölle haitalliset tuet tulee suunnata vihreää siirtymää tukeviksi, ja verotusta, kannusteita ja tukia on entistä paremmin suunnattava siten, että ne mahdollistavat kestävyysmurroksen. Valtion taloudelliset tukitoimet ohjaavat vähähiilisiin ja hyvinvointia tukeviin ratkaisuihin yhteiskunnan kehittämisessä. Julkisosasteisten rahoitusorganisaatioiden ja -laitosten tulee rahoittaa systemaattisesti ilmasto- ja ympäristötoimia, eikä ympäristölle haitallisia hankkeita saa tukea ilman vaikutusten arviointia ja tarkkaa harkintaa. Eri toimijoiden tulee tunnistaa päätöksissään ilmasto- ja luontovaikutukset ja kytkeä ne strategioihinsa, mikä tulee huomioida myös ohjauksessa. EU-rahoituksen kasvavat mahdollisuudet vihreässä siirtymässä tulee

tunnistaa ja hyödyntää: EU:n tuella voidaan käynnistää mittavia vihreän siirtymän investointeja ja jakaa riskejä. Yhteisen tilannekuvan muodostamiseksi vihreän siirtymän toimia tulee arvioida entistä paremmin yhdessä eri toimijoiden kesken.

Ympäristötietoa ja digitalisaatiota hyödynnetään päätöksenteossa tehokkaasti – tieto ohjaa vihreää siirtymää ja kulutusvalintoja. Tavoitteena on, että Suomessa on maailman parhaaseen tietoon perustuva, hyvinvointia luova ja kestävä elinympäristön ja ympäristön tilan seuranta. Digiteknologia ja satelliitit tuottavat jatkossa ympäristön tilan seurantatietoa entistä kattavammin, tehokkaammin ja kustannustehokkaammin ja toimivat referenssinä yrityksille. Ympäristön tilan seuranta on monipuolista, ja tuotettu data on yhteentoimivaa, avointa, sujuvasti tarvitsijan saatavilla, koneluettavaa ja digiturvallista. Sama tieto syötetään järjestelmiin vain kerran. Rakennetun ympäristön, luontoympäristön ja ilmaston tutkimus on kansainvälisesti laadukasta, sen rahoitus on turvattu, ja sitä tukevat vahvat tutkimusinfrastruktuurit. Rakennetun ympäristön ja muun ympäristötiedon prosessien digitalisointia kehitetään. Data virtaa turvallisesti läpi elinkaaren ja mahdollistaa uusia liiketoimintoja. Lisäarvoa synnytetään avaamalla tietoa ja rajapintoja yrityksille, yhteisöille, hallinnolle ja yksilöille sekä luomalla niihin perustuvia yhteisiä alustoja, joita käytetään myös kaupalliseen tarkoitukseen. Tiedontuotanto on läheisesti poliittisen päätöksenteon tukena ja auttaa hahmottamaan vaihtoehtoihin liittyviä vaikutuksia kokonaisvaltaisesti. Luvituksen ja valvonnan tietojärjestelmiä kehitetään siten, että yhden luukun sähköinen asiointi ja asiankäsittely mahdollistuu kaikissa valtion ympäristölupa-, ilmoitus- ja rekisteröintimenettelyissä sekä valtio-kuntarajapinnassa.

Suomi vaikuttaa ennakoivasti ja tuloksellisesti EU:ssa ja kansainvälisesti. Tavoitteena on, että Suomi on vuoteen 2030 mennessä saavuttanut YK:ssa vuonna 2015 hyväksytyyn kestäväen kehityksen *Agenda2030-toimintaohjelman* sekä siihen sisältyvät 17 globaalia kestäväen kehityksen tavoitetta. Globaalisti Suomen tulee lisätä vaikuttavuutta ja johdonmukaisuutta vahvistamalla kansainvälistä ympäristöhallintoa ja sen instituutioita, edistämällä monenvälisten ympäristösopimusten ja -prosessien toimeenpanoa sekä lisäämällä niiden synergioita. Suomen tulee olla aktiivinen toimija EU:n ympäristöpolitiikassa ja vaikuttaa entistä vahvemmin ennakkollisesti vihreän siirtymän edistämiseksi EU:ssa. Suomen on punnittava myös unionin kokonaisetua. Suomen tulee jatkossakin tukea EU:n tavoitetta kiihdyttää vihreää siirtymää, edistää luonnon monimuotoisuutta ja sen käytön kestävyttä, ja rakentaa reilua, entistä paremmin kriisejä kestävä ja yhtenäisempää yhteiskuntaa YK:n kestäväen kehityksen tavoitteiden, biodiversiteettisopimuksen ja Pariisin sopimuksen mukaisesti. Osana EU:n kannanmuodostusta pidämme huolen siitä, että näkemyksemme saavat poliittista painoarvoa YK:n päätöksenteossa. Luomme politiikkavaikeuttamisen kautta edelläkävijämarkkinoita sekä uusia innovaatioita maailmanlaajuisesti. Olemme arvostettu yhteistyökumppani sekä kunnianhimoisen ympäristö- ja ilmastopoliitiikan edistäjä ja edelläkävijä alueellisessa ympäristöyhteistyössä, Pohjoismaiden kesken, arktisella, Barentsin ja Itämeren alueella sekä kahdensivälisessä yhteistyössä strategisesti

tärkeiden partnerien kanssa. Suomi on kokoaan suurempi toimija kansainvälisessä ympäristöpolitiikassa.

Oikeudenmukaista siirtymää valmistellaan vuorovaikutuksessa kansalaisyhteiskunnan sekä sidosryhmien kanssa. Kansalaisten ja sidosryhmien huolia ja toiveita tulee kuulla tarkasti eri hankkeissa. Vain siten vihreä siirtymä voi olla oikeudenmukainen. Valmistelu toteutetaan avoimesti, ja sidosryhmät ja kansalaiset pääsevät osallistumaan heille luontevalla ja tarkoituksenmukaisella tavalla eri vaiheissa. Ministeriöiden osaamista osallistamisessa ja toiminnan arvioinnissa on edelleen kehitettävä. Muutokset perustellaan ymmärrettävästi. Avoimuus lisää hyväksyttävyyttä sellaisille ristiriitaisille toimille, jotka ovat välttämättömiä vihreän siirtymän toteuttamiseksi. Erityistä huomiota kiinnitetään haavoittuvien ryhmien (esimerkiksi saamelaiset, lapset ja nuoret, vanhukset ja vammaiset) kuulemiseen ja osallistamiseen sekä sukupuolten väliseen tasa-arvoon. Päätöksiä tehtäessä tunnistetaan, arvioidaan ja huomioidaan vaikutukset, jotta niitä voidaan lievittää erityisesti haavoittuvimmassa asemassa oleville. On tärkeää, että nuoret saavat yhdenvertaisesti tietoa ympäristöasioista ja ilmastonmuutoksesta. Erityisestä huomiota tulee kiinnittää valmiuksiin tukea nuoria ilmastonmuutokseen liittyvien tunteiden käsittelyssä ja vahvistaa ympäristökasvatusta.

Ratkaisujen suuntia:

- Perustetaan valtakunnallisen toimivallan omaava ympäristöllinen lupa-, ohjaus- ja valvontaviranomainen. Samassa yhteydessä laki ympäristöllisten lupamenettelyjen yhteensovittamiseksi päivitetään vastaamaan uutta viranomaisrakennetta.
- Selvitetään mahdollisuudet ympäristölakien lähentämiseksi ja yhdistämiseksi ja valmistellaan niiden pohjalta uudistuksia ympäristökaareksi.
- Valmistellaan ja toteutetaan kestävän kehityksen verouudistuksen toteutusta seuraavalla hallituskaudella siten, että verotuksen painopistettä siirretään työn verotuksesta kohti kulutuksen ja luonnonvarojen käytön verotusta. Ympäristölle haitallisia tukia suunnataan paremmin vihreää siirtymää tukeviksi.
- Otetaan ekosysteemitilinpito sekä vihreä budjetointi käyttöön valtioneuvostossa. Keskeisten pääluokkien määrärahojen vaikuttavuutta arvioidaan myös ilmasto- ja ympäristönäkökulmista (DNSH).

- Lisätään voimavaroja ympäristönsuojelun ennakko- ja jälkivalvonnan tiedonhallinnan ja lainsäädännön kehittämiseen siten, että mahdollistetaan ensisijaisesti digitaalisen yhden luukun periaatteella toimivan asiointipolun (luvan) kehittäminen.
- Rakennetun ympäristön tietojärjestelmän jatkokehittäminen turvataan ja tietoa hyödynnetään toimintakentässä.
- Uudistetaan ympäristön tilan seurantoja, hyödynnetään uusia teknologioita ja mahdollistetaan säädöksiä edellyttämä tiedon tuotanto nykyistä tehokkaammin ja automaation avulla.